

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Fatma TOMBUL¹

ULUSLARASI ANTLAŞMALAR ÇERÇEVESİNDE MERİÇ HAVZASINDA SU YÖNETİMİ

ÖZ

Sınırlı olan su kaynakları, canlıların yaşamı açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle su ve su kaynakları oldukça önem taşımaktadır. Türkiye su kaynakları bakımından zengin görünmesine rağmen kişi başına düşen su tüketim miktarı bakımından dünya ortalamasının oldukça altında kalmaktadır. Bir ülkede doğup başka ülkelerin topraklarında devam eden ve başka ülkelere denize dökülen sular da sınır aşan sulardır. Sınır aşan suların yönetimi bakımından ise uluslararası bir düzenleme mevcut değil. Bu sebeple sınır aşan suların yönetimi teamüller ve ülkelerin anlaşmaları ile sağlanmaktadır.

Balkanlardan doğup Türkiye'den denize dökülen Meriç Nehri, Balkan ülkeleri ile aramızda sınır aşan su durumundadır. Günümüzde Meriç Nehrinde kıyıdaş ülkeler olan Bulgaristan ve Yunanistan ile aramızda su paylaşımı sorunu yer almazken, taşkın sorunu ve kirlilik sorunu önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Meriç Havzasında yer alan Bulgaristan ve Yunanistan Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri iken Türkiye de halen müzakere sürecinde olan ülkedir. Her üç ülke de Meriç Nehrinin taşkın sorunu ve kirlilik sorunuyla ilgili dönem dönem anlaşmalar yapmış olsa da bu sorunlar devam etmektedir. Bu konuda AB'nin Su Çerçeve Direktifi ve Avrupa Taşkın Riski Yönetimi Direktifi nehir havza yönetim planı ve Taşkın Riski Yönetimi Planının hazırlanması yükümlülüğü ile ülkeler arasında işbirliğini zorunlu hale getirmektedir.

Bu çalışmada geçmişten günümüze kadar yapılan uluslararası anlaşmalar çerçevesinde Meriç havzasında su yönetimi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sınır aşan sular, Meriç Havzası, Taşkınlar, Kirlilik, Su yönetimi, Uluslararası anlaşmalar.

¹ Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir.
E-posta: ftombul@anadolu.edu.tr

WATER MANAGEMENT IN MARITSA RIVER BASIN WITHIN THE FRAME OF INTERNATIONAL AGREEMENTS

ABSTRACT

Scarce water resources are of vital importance for all living creatures. Therefore water and water resources are essential. Despite the fact that Turkey is abounded with water resources, amount of water consumption per capita is somewhat below the world average. Transboundary waters originate in one country, flow through the lands of other countries and flow into the sea in another country. Recently, no international regulations related to the management of transboundary waters are in force. Thus, the management of transboundary waters are governed by the common practices and transnational agreements.

Maritsa River, which has origins in Balkans and flows into the sea in Turkey is a transboundary water. No water share based issues have been developed among Turkey and other coastal countries, Bulgaria and Greece, however flood and pollution have been concerned.

While Bulgaria and Greece, which share the basin of the Maritsa river, are the members of the European Union (EU), Turkey's accession process is stalled by a number of domestic and external problems. In spite of the fact that these three countries have made agreements over flooding and water pollution of the Maritsa river in different periods, these still constitute a major problem. In order to solve these problems, an international cooperation is needed to manage water resources. In this matter, The EU's Water Framework Directive and the European Flood Risk Management Directive the commitment of preparing River basin management plan and flood risk management plan requires the cooperation between the countries.

In this study water management in Maritsa River Basin will be studied within the frame of international agreements concluded up until present.

Keywords: Transboundary waters, Maritsa River Basin, Floods, Contamination, Water management, International agreements.

1.GİRİŞ

Canlıların yaşamı için zorunlu unsurlar arasında yer alan su, dünyada sınırlı kaynaklar arasında bulunmaktadır. Dünyanın 2/3 nin sularla kaplı olmasına rağmen içilebilir su miktarı oldukça azdır. Hidrolojistlere göre, yeryüzündeki toplam su miktarının %97,5'u tuzlu sular, %2.5'i tatlı sular oluşturmaktadır. Akarsular ve göller de tatlı suların %0.3'lük kısmını oluşturmaktadır. Akarsular ve göllerin yaşantımızın temel unsuru olan suyun kaynakları bakımından oldukça önemlidir.

Üç tarafı denizlerle çevrili ve akarsuları ile su yönünden zengin olduğu düşünülen ülkemiz kişi başına düşen su miktarı bakımından dünya ortalamasının altında kalmaktadır. Ülkeler, yılda kişi başına düşen su miktarı bakımından su fakiri, su azlığı çeken ve su zengini ülkeler olarak üç grupta sınıflandırılır. Yıllık kişi başına düşen kullanılabilir su miktarı 1000 m³'ten az ise su

fakiri, 1000-2000 m³ arasında su azlığı çeken ve 2000 m³'ten çok ise su zengini ülkeler olarak nitelendirilirler (Atalık, A. 2006; Burak ve ark., 1997). Türkiye'de kişi başına düşen su miktarı yaklaşık 1550 m³ olduğu için su azlığı çeken ülke statüsündedir.

Akarsular, ulusal su ve sınır aşan su olmak üzere iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Eğer bir akarsu, bir ülkenin sınırları içinde doğup yine aynı ülkenin sınırları içinde denize dökülme ise ulusal su olarak tanımlanmaktadır. Bu akarsuların yönetimi, buldukları ülkenin hâkimiyet alanında oldukları için o ülkenin hukuksal rejimine yani iç hukukuna tabidirler. Bir ülkenin topraklarında doğmasına rağmen farklı ülke topraklarına geçmekte ve oradan denize dökülmekte olan sulara sınır aşan sular denilmektedir.

Türkiye’de Fırat-Dicle, Aras, Çoruh, Ası ve Meriç nehirleri olmak üzere toplam beş adet sınır aşan su bulunmaktadır. Türkiye Fırat-Dicle, Aras ve Çoruh nehirleri yönünden memba ülke iken Ası ve Meriç nehirleri yönünden ise mansap ülke konumundadır. Sınır aşan suların yönetimi ise uluslararası hukukta henüz bir düzenleme olmadığı için ülkeler arası yapılan sözleşmeler ile sağlanmaktadır.

Meriç Havzası Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında hem sınır aşan hem de sınır oluşturan su konumundadır. Meriç Nehri Bulgaristan doğduktan sonra Türkiye sınırlarına girmekte Edirne yakınlarında yine Bulgaristan’dan doğan Arda ve Tunca nehri ile birleşmekte oradan da Türkiye Yunanistan sınırından devam ederken Türkiye’den doğan Ergene Nehri katıldıktan sonra denize dökülmektedir.

Türkiye’de yer alan 26 topografik su havzasından biri olan Meriç Havzası su potansiyeli yönünden en zayıf havzalardan biri olmasına rağmen taşkın sorununun sık yaşandığı ve önemli zararlara yol açtığı bir havzadır (Akın, M. ve Akın, G., 2007).

Bunun dışında Meriç Nehrinde yaşanan bir diğer sorunda kirliliktir. Meriç Nehri ve kolu Tunca Nehri, Bulgaristan’dan yaklaşık II. Ve III. Sınıf Kirli Kıta İçi Su özelliği taşıyarak Türkiye’ye giriş yapmaktadır. Türkiye’ye giriş yaptıktan sonrada evsel atıklar ve endüstriyel atıklarla birlikte kirlilik oranı artmaktadır (Edirne İli Çevre Durum Raporu, 2011).

Meriç Nehrinin en önemli sorunları olan taşkın ve kirlilik sorunlarının çözümü olarak bu zamana kadar çeşitli anlaşmalar yapılmış ancak kesin çözüm getirilememiştir. Bu çalışmada bu zamana kadar yapılan anlaşmalar ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde su yönetimi ele alınacaktır.

1.1. Meriç Havzasının Özellikleri

Meriç Havzası, sınır aşan su olan Meriç, Arda, Tunca ve ulusal su olan Ergene Nehirlerinin drenaj alanlarından oluşmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Meriç Havzası (ORSAM, 2014).

Meriç Havzası alanı 52 600 km²'dir. Bu havzanın % 65'i Bulgaristan'da, % 28'i Türkiye'de, % 7'si ise Yunanistan'da yer alır (ORSAM, 2014:5) (Tablo 1).

Tablo 1. Meriç Havzası (ORSAM, 2011:8).

Ülke	Alan	Havza Alanına Katkı
Bulgaristan	34067 km ²	% 65
Yunanistan	3685 km ²	% 7
Türkiye	14850 km ²	% 28

1.1.1. Meriç Nehri

Meriç Nehri Bulgaristan’dan 2400 m yükseklikten doğup, 320 km yol alarak, Türkiye-Yunanistan sınırında yaklaşık 15 km aktıktan sonra Türkiye’de 13 km daha akıp sonrasında yine Türkiye- Yunanistan sınırında devam eder. Bu sırada önce sağ taraftan Bulgaristan’ın Rodop Dağlarından doğan Arda nehri, daha sonra da sol taraftan Karadağ’dan doğan Tunca Nehri katılır. İpsala yakınlarında Türkiye’den de Ergene Nehri katılarak Türkiye Yunanistan sınırında 187 km yol alarak Saros Körfezi’nden denize dökülür (ORSAM, 2011).

Meriç nehrinin Bulgaristan’daki akarsu yatağı eğimi 0,008 iken, Türkiye’deki akarsu yatağı eğimi % 0,2 dir. (Edirne İl Çevre Durum raporu, 2011; ORSAM, 2014) Meriç Nehrinin ortalama akım değeri, Türkiye’deki Meriç Köprüsü ölçüm istasyonunda verilere göre ortalama 187 m³/sn olarak belirlenmiştir. Gözlem süresince en yüksek akım değeri 1679 m³/sn, en düşük akım değeri 10.4 m³/sn olarak ölçülmüştür (Kibaroglu, A. 2008).

1.1.2. Arda Nehri

Arda Nehri, Bulgaristan'ın Rodop Dağları'ndan 1455 m yükseklikte doğar, Yunanistan'dan Türkiye'ye geçer Edirne'nin batısında Meriç Nehri'ne karışır. Arda nehri, yaklaşık 290 km uzunluğunda olup, Bulgaristan ve Yunanistan'da toplam 5 795 km² lik bir havza alanı oluşturur. Arda Nehrinin ortalama akım değeri, Bulgaristan içerisindeki bir ölçüm istasyonundan elde edilen verilere göre ortalama 72.63 m³/sn olarak belirlenmiştir. Gözlem süresince en yüksek akım değeri 148.63 m³/sn, en düşük akım değeri 27.61 m³/sn olarak ölçülmüştür (Orsam, 2011).

1.1.3. Tunca Nehri

Bulgaristan'ın Karadağ Bölgesinde doğup drenaj havza alanı 7 884 km² olup kısa bir mesafe (12 km) Türkiye Bulgaristan sınırını teşkil eder ve Edirne ili içerisinde Meriç Nehri'ne karışır. Bulgaristan'da Tunca Nehri üzerinde Koprinka ve Zhebchevo Barajları olmak üzere iki adet büyük baraj bulunmaktadır. Tunca Nehrinin ortalama akım değeri, Bulgaristan içerisindeki bir ölçüm istasyonundaki verilere göre ortalama 32.09 m³/sn olarak belirlenmiştir. Gözlem süresince en yüksek akım değeri 69.36 m³/sn, en düşük akım değeri 18.81 m³/sn olarak ölçülmüştür (Orsam, 2011).

1.1.4. Ergene Nehri

Tekirdağ'ın Yıldız Dağlarından doğar, yaklaşık 194 km uzunluğunda Türkiye sınırları içerisinde devam eder ve Meriç Nehri'ne katılarak Saroz Körfezi'nden denize dökülür. Drenaj alanı 10730 km² olup, yıllık ortalama debisi 27,27 m³/sn'dir. 1998 yılı Ergene Nehri'nin ortalama debisi 14 m³/sn'dir (Edirne İl Çevre İl Durum Raporu, 2012).

2. MERİÇ HAVZASINDAKİ PROBLEMLER

Meriç Nehri, sınır aşan su olması sebebi ile Meriç Havzası da Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan'ının toprakları üzerinde yer almaktadır. Bu üç ülke de kirlilik ve taşkınlardan dolayı zarar görmektedir.

2.1. Kirlilik Problemi

Nehirlere ait kimyasal analiz sonuçları 2872 Sayılı Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkarılmış olan 31.12.2004 tarihli 25687 sayılı Su Kirliliği

Kontrol Yönetmeliği Kıta içi Su Kaynaklarının Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri'ne göre değerlendirilmektedir. Nehirlere ait analiz sonuçlarına göre aşağıdaki şekilde sınıflandırılır.

Sınıf I : Yüksek Kaliteli Su

Sınıf II : Az Kirlenmiş Su

Sınıf III : Kirli Su

Sınıf IV : Çok Kirlenmiş Su

Bir suyun kirliliği olup olmadığı bünyesinde bulundurduğu, biyokimyasal oksijen ihtiyacı, toplam askıdaki katı madde oranı, Ph-asitlik değeri, elektriksel iletkenlik değeri, sıcaklığı, Fosfor oranı, Azot oranı, Klorür oranı, süreçteki atık su hacmi, yağ ve gres oranına göre anlaşılmaktadır (Environment Canada, Environmental Protection Fraser Pollution Abatement North Vancouver, 1997; Kocaman vd., 2011).

Meriç Nehri'nin Bulgaristan'dan girdiği noktada 2008 yılında yapılan analizlerde; kurşun, mangan ve toplam kjeldahl-azotu parametreleri yönünden II. Sınıf, fosfor ve demir yönünden III. Sınıf, alüminyum, civa, yağ ve gres parametreleri yönünden IV. Sınıf akarsu özelliği taşımaktadır. Edirne İlinde de bir miktar kirlilik alan Meriç Nehri, Tunca ve Arda Nehirlerinin birleşmesinden dolayı debi artışının neden olduğu seyreltme sebebiyle ve bazı parametrelerde düşüş gözlenmektedir (Edirne İl Çevre Durum raporu 2012- 2013:68-74).

Arda Nehri'nin Yunanistan'dan giriş yaptığı noktada 2008 yılında yapılan analizlerde, amonyum azotu, toplam fosfor, civa, yağ ve gres parametreleri yönünden IV. Sınıf, bunun dışındaki parametreler açısından I. Sınıf akarsu niteliğini taşımaktadır.

Tunca Nehri'nin Bulgaristan'dan giriş yaptığı noktaya yakın bölgede 2008 yılında yapılan analizlerde, toplam kjeldahl-azotu ve mangan parametreleri yönünden II. Sınıf, toplam fosfor, demir ve selenyum parametreleri yönünden III. Sınıf, civa, alüminyum, yağ ve gres parametreleri açısından IV. Sınıf akarsu niteliğini taşımaktadır.

Sonuç olarak, hem Meriç Nehri hem de kolları Arda ve Tunca Nehirleri Bulgaristan'dan kirli bir şekilde Türkiye'ye giriş yapmaktadır (Tombul F. ve Tombul M., 2014). Bununla birlikte Türkiye'de de sanayi atıkları, evsel atıklar, tarımsal atıklarla da kirlilik devam etmektedir.

2.2. Taşkın Problemi

Meriç Nehir havzasında özellikle de Edirne İlimizde halen geçmişten günümüze kadar devam eden taşkınlar, can ve mal kaybına yol açma bakımından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu taşkınlar aynı zamanda toprak erozyonuna ve çevre kirliliğine yol açmaktadır.

Taşkınların sebeplerinden başlıcası, havzaya düşen yağış fazlalığı nedeni ile Bulgaristan'daki barajların hacimlerinin dolması ve öteleme hacminin olmaması sebebiyle baraj kapaklarının açılarak suların Meriç nehrine bırakılmasıdır. Şubat ve Mart 2005'de 12.000 ha tarım arazisi sular altında kalmış ve iki köprü yıkılmıştır. Mart 2006 yılında ise 40.000 ha tarım arazisi sular altında kalmıştır (Malkaralı, vd. 2008).

Bulgaristan sınırları içerisinde Meriç ve Tunca Nehirleri üzerinde yaklaşık toplam göl hacmi 2.2 milyar m³ olan barajlar ve Arda Nehri üzerinde de yaklaşık 1 milyar m³ olan barajlar bulunmaktadır (Sezen, N. 2007).

Şekil. 2'de Meriç Nehri Havzasında enerji ve sulama amaçlı olarak kullanılan ve kontrolsüz akımları bırakarak taşkınlara sebep olan barajlar verilmiştir.

Şekil. 2. Meriç Nehri Havzasında kontrolsüz akımları bırakarak taşkınlara sebep olan barajlar.

3. MERİÇ NEHİR HAVZASI YÖNETİMİYLE İLGİLİ YAPILAN ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

Sınır aşan sularda, su yönetimi ve su paylaşımı ile ilgili hususlarda mutlak egemenlik görüşü, doğal durumun bütünlüğü görüşü, ön kullanımın üstünlüğü görüşü ve son olarak da makul ve hakça kullanım görüşü olmak üzere dört farklı yaklaşım gelişmiştir. Mutlak egemenlik görüşü, her ülkenin sınırları içerisinde akarsu kısmında egemen kılarak memba ülkeyi korumaktadır. Doğal durumun bütünlüğü görüşü ise yukarı kıyıdaş ülkeye nehrin doğal bütünlüğünü koruması yükümlülüğü getirerek mansap ülkeyi korumaktadır. Ön kullanımın üstünlüğü görüşü ise sınır aşan nehir üzerinde ilk önce su yönetimi ile ilgili girişimde bulunan ülkeyi korumaktadır. Makul ve hakça kullanım görüşü ile her ülkenin kendi sınırları içerisinde akarsuyun su yönetimini diğer ülkelere zarar vermeden kullanma yükümlülüğü vermektedir.

Türkiye - Yunanistan Arasındaki Anlaşmalar

1923' de yapılan Lozan Anlaşması ile Türkiye ile Yunanistan arasında Meriç nehrinin orta hattı sınır olarak kabul edilmiştir.

20.06.1934 de yapılan Meriç-Evros Irmağının Her İki Kıyısında Hidrolik Tesisatın Tanzimine İlişkin Anlaşmada, Meriç Nehri üzerinde kaldırılacak olan tesisat, yerinde bırakılacak olan tesisat ve yapılacak su tesisatı konusunda anlaşmaya varılmıştır. Yapılacak tesisat kapsamında Nehir kenarlarının cephe müdafaa duvarları, Bendler ve Mahmuzlar olduğu belirtilmiştir. Bütün bunlar yapılırken takip edilecek usul ve yöntemler ve tesisatın korunmasına ilişkin hususlarda anlaşmaya varılmıştır.

19.01.1963 de yapılan Türk - Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tayin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla Hudut Tahsisine İlişkin Anlaşmaya göre; Meriç - Evros nehir taşkınlardan korunmak üzere nehir yatağı ıslahı yapılacağına, ancak bunun da arazi mübadelesini zorunlu hale getireceğini, Mübadele esnasında Lozan anlaşmasındaki sınır hattı esas tutulacağına değinilmiştir. Taşkınlardan korunma amacıyla nehrin her iki tarafına yaz seddelerinin yapılmasını, nehir yatağının düzenlenmesini, sulama suyu temini için gerekli plan ve projeler geliştirilmesi ve her iki tarafın bu konuda bilgi alışverişinde bulunulmasını düzenlemiştir.

20.01.2000 tarihinde yapılan Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan Arasında Çevrenin Korunması Hakkında Mutabakat Muhtırasına göre, kirliliğin önlenmesi konusunda her iki tarafın oluşturacağı beşer kişilik komisyonlar vasıtasıyla işbirliğini teşvik edici projelerin hazırlanması ve bu faaliyetlerin yönetimi sağlanacaktır. Bu konuda her bir tarafın kendi katılımının masraflarını üstleneceği, ayrıca uygun uluslararası kaynaklardan finansman sağlamanın yollarını ve araçlarını da araştıracaklardır. Bu anlaşma tarafların ulusal işlemleri yaptıktan sonra karşı tarafa bildiriye bulunmalarından itibaren 1 ay içinde yürürlüğe girecek ve üç yıl yürürlükte kalacaktır. Süre bitiminden üç ay önce bildirimle sözleşme fesih edilmezse üç yıllığına uzatılmış olacaktır. Bu anlaşmayla enerji üretimi, çölleşme, deniz kirlenmesiyle mücadele, katı atık yönetimi stratejilerinin benimsenmesi gibi alanlarda işbirliği sağlanabileceği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Türkiye - Bulgaristan Arasındaki Anlaşmalar

28.12.1967 Hudut Olaylarının Önlenmesi ve Halli ile Hudut İşaretlerinin Bakımı Hakkında Antlaşmaya göre hudut tespitinde idari yönden çeşitli bölge ve kısımlara ayrılmış olup bu ayırımında Meriç Nehri hudut olarak dikkate alınmıştır. Bu bölge ve kısımlarda hudut tespitini yapacak her iki ülkenin - Türkiye Cumhuriyeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti - yetkilileri tespit edilmiştir.

23.10.1968'deki iki memleket topraklarından akar nehirlerin sularından faydalanmada işbirliği yapılması konusunda antlaşmaya göre iki taraf, topraklarından, akan nehirler üzerinde tesisler inşa etmek ve işletmek suretiyle birbirlerine esaslı zarar vermemek, su taşkınları ve buz hareketlerine ilişkin haberleri en kısa sürede birbirlerine bildirmek konusunda anlaşmaya varmışlardır. Bununla birlikte hidrolojik ve meteorolojik verilerinin alışverişini teknik protokollerle tespit edilecektir.

19 Nisan 2004 de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. 06.11.2005 tarihli 25985 sayılı kanun ile uygun bulma yasası ile onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. 08.03.2014 de 28935 sayılı kanun ile de anlaşmanın onaylandığı belirtilerek yürürlüğünün devam ettiği gösterilmiştir. Bu anlaşma ile çevre kirliliğinin

azaltılması ve çevrenin korunması amacıyla taraflar eşitlik, mütekabiliyet ve karşılıklı yarar esasına dayalı bilgi, tecrübe ve teknoloji transferleriyle ilgili özel projeler ve programlar aracılığı ile işbirliği yapacaklardır (1. Md.). Her iki taraf işbirliği faaliyetinin yönetiminden sorumlu olmak üzere Ulusal Koordinatör atayacaklardır. Taraflar atadıkları bu Ulusal Koordinatörlerin isimlerini birbirlerine bildireceklerdir (5. Md.).

31 Mayıs 2005 Türk-Bulgar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komitesi Onaltıncı Dönem Toplantısı Protokolünün enerji alt başlığı bölümüne göre Taraflar, Tunca Nehri üzerinde Suakacağı Barajı'na ilişkin görüşlerini paylaşmışlardır.

Türk Tarafı:

- Taşkın önlemede son derece önemli olan hidrolojik verilere ilişkin bilgi değişiminin devam etmesini

- Taşkın önlemeye ilişkin bilgi değişimi yapma ve gerekli ölçüm aletlerinin oluşturulması amacıyla; 1968 yılında imzalanan Anlaşma çerçevesinde kurulmuş olan Teknik Çalışma Grubu'nun düzenli faaliyetlerine devam etmesini,

- Üç nehir, Meriç, Arda ve Tunca, için, taşkın önlemede erken uyarı sistemine yönelik ortak bir projenin başlatılmasını önermiştir.

Avrupa Parlemantosunun ve Konseyinin 23 Ekim 2000 de 2000/60/CE sayılı kabul ettiği Su Konusunda Topluluk Politikası İçin Çerçeve Yönergesi su kaynakları yönetiminde temel kaynak olarak kabul edilebilir.

Su Çerçeve Yönergesi, kıyı suları, yeraltı suları ve yüzey sularının uzun vadede sürdürülebilir bir düzeyde kullanılması, korunması ve iyi duruma getirilmesi amacıyla, üye ülkelerinin eşgüdümü şeklinde nehir havza yönetimini sağlamasını ilke edinmiştir (Avrupa Birliği Çevre Mevzuatı, 2010:148-153-154).

Su Çerçeve Yönergesi, AT üye ülkelere nehir havza bölgelerini tespit etmelerini ve yönergedeki kuralların uygulanacağı bir nehir havza yönetimi planı yapılması yükümlülüğü vermiştir. Eğer birden fazla üye ülkenin toprakları nehir havzası bölgesinde yer alıyorsa, bu ülkelerin hep birlikte hazırlayacağı tek bir uluslararası nehir havza yönetimi planı

hazırlanması yükümlülüğü verilmiştir. Böyle tek bir nehir yönetim planı hazırlanamazsa her ülke kendi ülkesinde yer alan kısım için bir nehir planı hazırlayacaktır. Ancak her zaman nehir havzası bölgesindeki ülkeler AB üyesi olmayabilirler. Yönergeye göre bu durumda ise üye ülkeler üye olmayan ülkelerle eşgüdümlü bir nehir havza planı hazırlama konusunda bir çaba sarfetmeleri gerekmektedir (Pazarıcı, H. 2006).

Su konusunda topluluk politikası için çerçeve yönergesi karşılaşılan diğer sorunlara yönelik çözüm önerisi getirmeyince sonradan düzenlenen direktiflerle su yönergesine tamamlayıcı hükümler getirilmiştir.

Atık Çerçeve Direktifi (2006/12/EC ve değiştiren direktifler), Tehlikeli Atık Direktifi (91/689/EEC, 94/31/EC ile değişik) Artım Çamuru Direktifi (86/278/EEC) ve Taşkın Direktifi gibi Avrupa Birliği Sel Risklerinin değerlendirilmesine ve yönetimine ilişkin 23 Ekim 2007 tarihli ve 2007/60/EC sayılı yönergesi gibi mevzuatlar düzenlenmiştir.

Atık Çerçeve Yönergesi (2006/12/EC sayılı Yönerge) atığın önlenmesi, yeniden kullanım, geri dönüşüm ve geri kazanım, yakma ve düzenli depolama gibi yöntemler ile atığın bertaraf edilmesini beş adımda gerçekleştireceği anlayışı üzerinde durmuştur (Atık Yönetimi Hakkında AB Müktesebat Rehberi, 2012). Nehir havza yönetim planlarının hazırlanarak sorunların önlenmesi ve çözümlerin sağlanması konusunda da ülkelere yükümlülükler vermiştir.

Meriç havzasında taşkın sorununun yaşandığı ülkeler, AB Üye ülkesi olan Bulgaristan ve Yunanistan ve müzakere sürecinde olan Türkiye'dir. Direktife göre üye ülkeler AB üyesi olmayan komşuları ile sınıraşan suların taşkın yönetim planını yapmakla yükümlü kılınmıştır (Özbay, Ö. 2104).

Taşkın Direktifi ile taşkın risklerinin değerlendirilmesi ve yönetilebilmesi için Taşkın Zararı Haritaları ve Taşkın Riski Haritaları oluşturularak Taşkın Riski Yönetimi Planının hazırlanmasını düzenlemiştir (ORSAM, 2014).

Yunanistan ile Bulgaristan Arasındaki Anlaşmalar

Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki 1964 tarihli "Yüzey Sularının Ortak Kullanımı ve Yönetimi Antlaşması" yapılmıştır. Bu

antlaşmaya göre taraflar nehirler üzerinde yapılacak her türlü yapıların karşı tarafa zarara uğratmamayı; taşkın akımları ile ilgili hidrolojik ve meteorolojik veri ve bilgi alışverişini; ortak altyapı projelerinin yapılması kararlaştırılmıştır (ORSAM, 2014).

1992 Yılında INTERREG programı çerçevesinde Bulgaristan ve Yunanistan sınır aşan sular üzerinde araştırma projeleri yapılması konusunda işbirliği yapmışlardır. Nestos/Mesta, Strymonas/Struma ve Meriç nehirlerinin Bulgaristan kısmı üzerinde kirlilik ölçüm istasyonları inşa edilmiştir. PHARE Sınır-ötesi İşbirliği fonları kullanılarak atık su arıtma tesisleri inşa edilmiştir (ORSAM, 2014).

4. SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan topraklarında yer alan Meriç Havzasındaki başlıca problemler, kirlilik ve taşkındır. Bu problemler sadece Türkiye'ye değil, üç ülkeye de zararlar vermektedir.

2000 Yılında yapılan Türkiye ve Yunanistan Arasında Çevrenin Korunması Hakkında Mutabakata göre, kirliliğin önlenmesi konusunda işbirliği kararı alınmıştır.

2004 de Türkiye ile Bulgaristan arasında Çevre Koruma Alanında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Her iki ülke ile yapılan bu anlaşmalara rağmen uygulaması tam olarak gerçekleşmediği için kirlilik sorunu halen devam etmektedir.

Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan yapacakları uluslararası anlaşma ile kirliliği önleyici tedbirleri alma ve uygulama konusunda işbirliği yapmalıdır. Her ülke sınırları içerisinde atık su arıtma tesislerini teşvik edici uygulamalar yapmalı, aynı zamanda nehirde belirli aralıklarla kirlilik ölçüm istasyonları kurarak kirlilik parametrelerini kontrol edecek nehir havza yönetim planları hazırlamalıdır. Böylece Meriç Nehri ve kolları giriş yaptığı ülkeye yüksek kaliteli su olarak giriş yapmış olacaktır. Sonuç olarak her ülke makul ve hakça kullanım görüşüne de riayet etmiş olacaktır.

1963 Yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan anlaşma ile nehir kenarlarına yaz seddelerinin yapılması, nehir yatağının düzenlenmesi, her iki tarafın bu konuda bilgi alışverişinde bulunması hakkında alınan kararlar ile taşkın önlenmeye çalışılmıştır.

1968 de Türkiye ve Bulgaristan arasında su taşkınları ve buz hareketlerine ilişkin haberleri en kısa sürede birbirlerine iletmeleri hakkında anlaşmaya varılmıştır.

Bunun dışında son yıllarda Türkiye’de nehirdeki kum tepelikleri temizlenmesi yoluyla taşkın önleyici tedbirler alınmaya başlamıştır. 2005 Yılında Bulgaristan ile Tunca Nehri üzerinde Suakacağı Barajı yapılması konusunda anlaşmaya varılmış olmasına rağmen sonradan Bulgaristan’ın projeye destek vermemesi üzerine uygulanmaya geçememiştir. Meriç ve Tunca nehri üzerinde taşkın erken uyarı sistemini sağlamak amacıyla Türkiye’de 12 adet akım gözlem istasyonu, 17 adet Meteoroloji istasyonu kurulmuştur. Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından “Türkiye’de Havza Bazında Hassas Alanların ve Su Kalitesi Hedeflerinin Belirlenmesi Projesi” başlatılmış ve projenin tüm Türkiye havzalarındaki yüzey ve yeraltı suyu kirliliği açısından hassas bölgelerin tespiti ve su kalitesi hedefleri ile su kalitesinin iyileştirilmesi için alınacak tedbirlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Taşkınların en önemli sebepleri arasında Bulgaristan tarafında yer alan barajların taşkın öteleme hacmi olmaması sebebiyle baraj kapaklarının açılması yer almaktadır. Bu sorun Bulgaristan’daki barajların optimum düzeyde ve uygun bir baraj işletme planı ile ortadan kaldırılabılır. Böylece taşkınların kirliliğe yol açması da engellenmiş olur.

AB Taşkın direktifi doğrultusunda Bulgaristan ve Yunanistan ile taşkın risklerinin değerlendirilmesi ve yönetilebilmesi için Taşkın Zararı Haritaları ve Taşkın Riski Haritaları oluşturularak Taşkın Riski Yönetimi Planının yapılması gerekmektedir. Ayrıca yapılan ikili veya üçlü anlaşmalar ile yağış havzasında Arda, Meriç, Tunca nehirleri üzerindeki barajların işletmesinin optimum düzeyde yapılması konusunda plan ve projeler yapılmalıdır.

Sorunların çözümü için Su Çerçeve Yönergesinde belirtildiği gibi Meriç Havzasında toprakları bulunan her üç devletin su yönetimi kapsamında uluslararası nehir havza yönetim planı hazırlamaları ve uygulamaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın M. ve Akın G. (2007), “Suyun Önemi, Türkiye’de Su Potansiyeli, Su Havzaları Ve Su Kirliliği” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47, 2 105-118
- Atalık, Ahmet. (2006). “Küresel ısınmanın su kaynakları ve tarım üzerine etkileri”. *Bilim ve Ütopya*, 139: 18-21.
- Atık Yönetimi Hakkında AB Müktesebat Rehberi (2012) www.mess.org.tr
- Avrupa Birliği Çevre Mevzuatı, (2010), Bölgesel Çevre Merkezi – REC, Türkiye Pazarıcı, H. (2006), A.T. Su Politikası Çerçeve Yönergesi ve Uluslararası Açından Türkiye’ye Olası Bazı Etkileri.
- Burak, S., Duranyıldız, İ. ve Yetiş, Ü. (1997). *Ulusal Çevre Eylem Planı: Su Kaynaklarının Yönetimi*. Odak Noktası Kuruluş: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü.
- Environment Canada, Environmental Protection Fraser Pollution Abatement North Vancouver, 1997.
- Kıbaroğlu, A. (2008). “Meriç Nehir Havzası Sınıraşan Su Politikaları” *Taşkın Konferansı, 19-20 HAZİRAN 2008, EDİRNE*.
- Kocaman, H., Akın K, Y. ve Oğuzhan, A., “Trakya’da Ergene Nehri Kirliliğinin Tarım Üretimine Olan Etkisi: Edirne Örneği” *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, FABA 2011. Sempozyum Özel sayı, Cilt 2 Sayı:5, 89-104*.
- Malkaralı, S, Korkmaz S.M ve Sezen N, (2008). “Meriç Nehri Taşkını ve Taşkınlar ile İlgili Geliştirilen Uluslararası Projeler” *Taşkın Konferansı, 19-20 HAZİRAN 2008, EDİRNE*.

ORSAM (2011). “Meriç Nehri Havzası Su Yönetiminde Uluslararası İşbirliği Zorunluluğu” Su Araştırmaları Programı Rapor No: 4, 47.

ORSAM (2014). “Meriç Havzası'nda Uluslararası Su Yönetimi” Su Araştırmaları Programı Rapor No: 2, 34.

Özbay, Ö. (2014), “21. Yüzyılda Uluslararası Su Hukuku”, AB Taşkın Direktifi ve Meriç Nehri Havzası

Pazarcı, H. (2006), A.T. Su Politikası Çerçeve Yönergesi ve Uluslararası Açıdan Türkiye'ye Olası Bazı Etkileri.

Sezen N. (2007) “River Basin Flood Management: Meriç River Floods and Turkish - Bulgarian Cooperations”, DSİ 648.

T.C. Edirne Valiliği, (2011). Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü İl Çevre Durum Raporu EDİRNE.

T.C. Edirne Valiliği, (2012). Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü İl Çevre Durum Raporu EDİRNE.

Tombul F. ve Tombul M. (2014). Balkan Ülkeleri ile Türkiye Arasında Sınır Aşan Suların Yönetimi. I. Karadeniz ve Balkan Ekonomik ve Politik Araştırmalar Sempozyumu, 3-5 Eylül 2014, 265-273